

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор

ННІ «Каразінський інститут

міжнародних відносин

та туристичного бізнесу»

Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ

«28» вересня 2025 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРОСТОРОВА ЕКОНОМІКА І РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

галузь знань: **29** – Міжнародні відносини

спеціальність: **292** – Міжнародні економічні відносини

вид дисципліни: за вибором

факультет: ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2025/2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

«28» вересня 2025 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ханова Олена В'ячеславівна,
к.геогр.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних економічних та логістики

Протокол № 1 від 27.09.2025 року

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та логістики

 Анна ЗАЙЦЕВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Міжнародні економічні відносини»

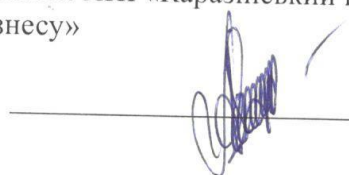
Гарант освітньо-наукової програми

 Олена ДОВГАЛЬ

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»,

Протокол № 1 від «27» вересня 2025 року

Голова науково-методичної комісії ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

 Ганна ПАНАСЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Просторова економіка і регіональний розвиток» складена відповідно до програми підготовки третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» кваліфікації доктор філософії з міжнародних економічних відносин.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Просторова економіка і регіональний розвиток» є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти цілісного наукового бачення просторових аспектів функціонування економіки та їхнього впливу на регіональний розвиток у глобалізованому середовищі.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- сформувати у здобувачів здатність до комплексного аналізу просторових аспектів функціонування економіки та механізмів регіонального розвитку з використанням сучасних теоретичних підходів, методів просторового моделювання та інструментів аналізу даних;
- розвинути компетентності щодо критичного оцінювання соціально-економічних диспропорцій і процесів конвергенції та дивергенції регіонів, визначення їхніх причин і наслідків у контексті глобалізаційних і євроінтеграційних трансформацій;
- сприяти набуттю навичок розроблення і наукового обґрунтування стратегій регіонального розвитку, зокрема інноваційного та сталого, із урахуванням територіальних, економічних, екологічних і соціальних чинників;
- сформувати здатність до міждисциплінарних досліджень і публічної апробації результатів наукової діяльності, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності регіонів та інтеграцію України у європейський науково-економічний простір.

1.3. Кількість кредитів – 5.

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни для підготовки
За вибором
Денна форма навчання
Рік підготовки
2-й
Семестр
4-й
Лекції
16 год.
Практичні, семінарські заняття
16 год.
Лабораторні заняття
0 год.
Самостійна робота
118 год.
Індивідуальні завдання
0 годин

1.6. Перелік компетентностей, формуванню яких сприяє дисципліна:

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері міжнародних економічних відносин та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях.

СК05. Здатність до формування наукового цілісного уявлення про економічну єдність світу, регуляторні механізми міжнародних економічних відносин на національному, регіональному та міжнародному рівнях в умовах сучасних процесів конвергенції і дивергенції, європейської та євроатлантичної інтеграції.

1.7. Заплановані результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна:

РН04. Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії, парадигми глобального економічного розвитку, новітні підходи до функціонування і розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

РН10. Аналізувати та оцінювати стан і перспективи розвитку міжнародних економічних відносин на основі цілісного наукового уявлення про економічну єдність світу, ефективно застосовувати регуляторні механізми міжнародних економічних відносин на національному, регіональному та міжнародному рівнях в умовах сучасних процесів конвергенції і дивергенції.

1.8. Передумови вивчення:

Управління науковими проектами; Глобальні виклики в системі міжнародних економічних відносин; Особливості світових інтеграційних процесів; Економіко-математичне моделювання глобальних економічних явищ.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Концептуальні та методологічні основи просторової економіки

Еволюція наукових уявлень про просторову організацію економіки; класичні, неокласичні та сучасні теорії просторового розвитку; формування наукових шкіл і напрямів у просторовій економіці; методологічні засади дослідження просторових процесів у глобалізованому середовищі; інструменти просторової економіки в аналізі регіонального розвитку.

Тема 2. Регіональні економічні системи в умовах глобалізації та інтеграції

Сутність, структура та функції регіональних економічних систем; взаємодія з національною та світовою економікою; закономірності розвитку регіональних економік; вплив глобалізаційних, інтеграційних та дезінтеграційних процесів на соціально-економічну динаміку регіонів; специфіка трансформаційних процесів в Україні в контексті євроінтеграції.

Тема 3. Просторове планування та територіальна організація виробництва

Сучасні підходи та моделі просторового планування; теорія центральних місць, концепція кластерів і полюсів зростання; територіальна організація виробництва як чинник конкурентоспроможності регіонів; використання геоінформаційних систем, просторової статистики та аналітики великих даних у плануванні регіонального розвитку.

Тема 4. Регіональна політика та інституційні механізми її реалізації

Теоретичні засади і сучасні тренди регіональної політики; інструменти державного та місцевого регулювання розвитку регіонів; програмно-проектний підхід до реалізації регіональної політики; оцінка ефективності та результативності регіональних стратегій; роль органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних інституцій у забезпеченні розвитку регіонів.

Тема 5. Конвергенція та дивергенція регіонів: причини, наслідки, моделі

Теорії та методики оцінювання регіональних диспропорцій; показники соціально-економічної конвергенції і дивергенції; фактори, що визначають нерівномірність розвитку регіонів; порівняльний аналіз процесів конвергенції в ЄС, Україні та інших макрорегіонах; моделювання наслідків регіональних дисбалансів і пошук шляхів їх подолання.

Тема 6. Інноваційний і сталий розвиток регіонів у цифрову епоху

Інноваційні моделі розвитку регіонів і роль інституційного середовища; формування регіональних інноваційних систем; вплив цифровізації та smart-рішень на соціально-економічну динаміку; інтеграція економічних, соціальних та екологічних цілей у стратегії регіонального розвитку; оцінка сталості розвитку регіонів; міжнародні ініціативи та інструменти підтримки сталого розвитку територій.

3. Структура навчальної дисципліни для підготовки

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
1		л	п	лаб.	інд.	с.р.
2	3	4	5	6	7	
Тема 1. Концептуальні та методологічні основи просторової економіки	22	2	2			18
Тема 2. Регіональні економічні системи в умовах глобалізації та інтеграції	22	2	2			18
Тема 3. Просторове планування та територіальна організація виробництва	22	2	2			18
Тема 4. Регіональна політика та інституційні механізми її реалізації	22	2	2			18
Тема 5. Конвергенція та дивергенція регіонів: причини, наслідки, моделі	31	4	4			23
Тема 6. Інноваційний і сталий розвиток регіонів у цифрову епоху	31	4	4			23
Усього годин	150	16	16			118

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція теорій просторового розвитку та їх застосування в сучасних дослідженнях	2
2	Структура та динаміка регіональних економічних систем	2
3	Сучасні підходи до просторового планування регіонального розвитку	2
4	Інструменти регіональної політики: оцінка ефективності	2
5-6	Аналіз та методики вимірювання процесів конвергенції та дивергенції	4
7-8	Оцінка інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності регіонів	4
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Теми	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
			денна
1	Тема 1 Тема 2	Завдання 1. Теоретико-методологічне обґрунтування просторового аспекту дисертаційного дослідження. Проаналізувати наукові підходи та концепції просторової економіки, що релевантні для теми дисертації. Обґрунтувати місце і роль обраного регіону/галузі в регіональній економічній системі, визначити ключові фактори його розвитку в умовах глобалізації та інтеграції.	36
2	Тема 3 Тема 4	Завдання 2. Просторовий аналіз та оцінка регіональних процесів у сфері дисертаційного дослідження. Здійснити аналіз просторових характеристик досліджуваного регіону/сектора: структура економічної активності, територіальна організація виробництва, динаміка розвитку, наявні диспропорції. Застосувати сучасні методики оцінки конвергенції та дивергенції, сформулювати висновки щодо факторів нерівномірного розвитку.	36
3	Тема 5 Тема 6	Завдання 3. Розробка аналітико-прогностичної моделі регіонального розвитку у контексті теми дисертації. Оцінити інституційне середовище, інноваційний потенціал і конкурентоспроможність досліджуваного регіону. Розробити модель або сценарій його подальшого розвитку з урахуванням принципів сталості, інноваційності та цифровізації, сформулювати рекомендації для регіональної політики.	46
		Разом	118

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені навчальним планом. Однак, виконання практичних завдань та самостійної роботи передбачає виконання робіт, що базуються на матеріалах дисертаційного дослідження здобувача, що забезпечує індивідуалізацію, креативний підхід та врахування міжнародного аспекту досліджуваних процесів».

7. Методи навчання

У процесі викладання дисципліни «Просторова економіка і регіональний розвиток» застосовуються інтерактивні методи, що поєднують теоретичну підготовку з практичною дослідницькою діяльністю здобувачів. Навчання базується на аналітичному опрацюванні сучасних концепцій просторового розвитку та критичному обговоренні їх у форматі лекцій-дискусій і семінарів.

У навчальному процесі використовуються методи кейс-аналізу, проєктні та проблемно-пошукові завдання, моделювання просторових і регіональних процесів, аналіз емпіричних даних з використанням сучасних програмних інструментів. Значну увагу приділено самостійній роботі, підготовці наукових доповідей, презентацій і публічній апробації результатів досліджень.

Методи навчання спрямовані на формування у аспірантів навичок міждисциплінарного аналізу, системного та критичного мислення, розвитку дослідницької автономії, академічної комунікації та вміння презентувати результати наукової роботи.

8. Методи контролю

Під час вивчення дисципліни застосовуються такі методи оцінювання знань:

- поточний контроль здійснюється на практичних заняттях під час усної співбесіди зі здобувачами за результатами виконання практичних завдань, перевірки розв’язання типових задач; перевірки розв’язання нетипових задач на використання знань в практичних ситуаціях;
- підсумковий контроль передбачає проведення заліку з усього курсу.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота						Разом	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	60	40	100
15		20		25				

T1, T2 ... – теми розділів.

Поточний контроль – **60 балів**, з них:

- практичне завдання 1 – **15** балів;
- практичне завдання 2 – **20** балів;
- практичне завдання 3 – **25** балів;

Підсумковий контроль – **40 балів** (тест 40 питань *1 бал)

Критерії оцінювання до всіх видів завдань (поточних та підсумкового контролю) наведені у відповідних розділах дистанційного курсу з дисципліни:

<https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=2771>

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70 – 89	
50 – 69	
0 – 49	незараховано

Зарахування неформальної освіти

Процедура визнання результатів неформальної освіти здійснюється відповідно до Порядку визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. Рішення ухвалюється науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» на підставі поданого пакету документів від здобувача освіти.

10. Рекомендована література

Основна:

1. Ханова О.В. Дистанційний курс «Просторова економіка і регіональний розвиток». URL: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=2771>
2. Storper M., Venables A. J. Regional Economy in the Digital Age. Oxford: Oxford University Press, 2022. 286 p.
3. McCann P., Ortega-Argilés R. The geography of regional development in the European Union. Regional Studies. 2021. Vol. 55(1). P. 1–15.
4. Rodríguez-Pose A. The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). Cambridge Journal of Regions, Economy and Society. 2020. Vol. 13(1). P. 93–117.
5. OECD. Regional Development Policy 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264300016-en>
6. European Commission. Cohesion Policy 2021–2027: Investing in Europe's regions. Brussels: EC, 2022. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy (дата звернення: 11.09.2025).
7. World Bank. Regional Development and Spatial Planning in Europe. Washington: World Bank, 2021. URL: <https://documents.worldbank.org> (дата звернення: 11.09.2025).
8. Krugman P. Geography and Trade. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. 142 p.
9. Fujita M., Krugman P., Venables A. J. The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade. Cambridge, MA: MIT Press, 2001. 367 p.

Допоміжна:

1. Пилипів В. В. Просторова економіка: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2019. 272 с.
2. Іванова Н. В. Регіональна економіка: теорія і практика : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 368 с.
3. Дорогунцов С. І., Мельник Л. Г., Чернюк Л. Г. Регіональна економіка: підручник. Київ: КНЕУ, 2017. 432 с.

4. Бутко М. П., Мікловда В. П. Просторовий розвиток України: проблеми і пріоритети : монографія. Київ: НАН України, 2020. 284 с.
5. НАН України, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього. Регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості : аналітична доповідь. Львів, 2021. 112 с. URL: <http://ird.gov.ua/> (дата звернення: 11.09.2025).
6. Capello R., Nijkamp P. (eds.) Handbook of Regional Growth and Development Theories. Cheltenham: Edward Elgar, 2019. 496 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення

1. Eurostat Regional Statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
2. OECD Regional Statistics and Indicators. URL: <https://stats.oecd.org>
3. UNDP Human Development Reports (regional dashboards). URL: <https://hdr.undp.org>
4. World Bank Data (Regions and Subnational). URL: <https://data.worldbank.org>
5. European Innovation Scoreboard (Regional Innovation). URL: <https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard>
6. Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України — аналітичні доповіді, статистичні збірники. URL: <http://ird.gov.ua>
7. Державна служба статистики України – регіональні статистичні дані. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
8. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України – регіональні стратегії та програми. URL: <https://minregion.gov.ua>
9. LSE (London School of Economics) – Regional and Urban Economics (YouTube lectures). URL: <https://www.youtube.com/user/lsewebsite>
10. Coursera – «Regional and Urban Development» (University of London). URL: <https://www.coursera.org>
11. edX – «Urban and Regional Economics» (MITx, TU Delft). URL: <https://www.edx.org>
12. OECD Regional Development Policy Toolkit. URL: <https://www.oecd.org/regional/toolkit>
13. ESPON (European Spatial Planning Observation Network) – аналітичні карти, методики просторового аналізу. URL: <https://www.espon.eu>

12. Особливості навчання в умовах продовження дії обставин непереможної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з заборотою відвідування ЗВО здобувачам вищої освіти надається можливість скласти залік дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі, режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=2771>